

1.4.2025

KEHA/18707/2025

Eduskunta
Liikenne- ja viestintävaliokunta

Viite: HE 13/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lapin ELY-keskuksen lausunto liikenne- ja viestintävaliokunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Virastouudistus

Hallitusohjelman mukaan uudistuksessa kootaan lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävät valtakunnalliseen **lupa- ja valvontavirastoon**. Monialainen valtion aluehallinto puolestaan kootaan nykyistä vahvemille alueille elinvoimakeskuksiin.

Hallituksen esityksen lakiehdotukset sisältävät säännökset virastojen organisaatiosta, johtamisesta, tulosohjauksesta ja hallinnon järjestämisestä. Uudistamisessa huomioidaan valtionhallinnon tuottavuusohjelma ja toimintamenojen sopeutustarve.

Esityksessä 15 ELY-keskusta lakkaa ja maahan syntyy 10 elinvoimakeskusta, joista yksi on Lapin elinvoimakeskus.

Elinvoimakeskukset keskittyvät alueiden elinvoiman edistämiseen. Elinvoimakeskusten tehtäviä ovat mm. 1) alueellisen työllisyyden edistäminen, työvoiman osaaminen sekä kulttuuri; 2) maa- ja puutarhatalous, maaseudun kehittäminen, kala- ja porotalous, elintarvikkeet, maatalouden tuotantopanosten turvallisuus ja laatu, luonnonmukainen tuotanto, eläinten terveys ja hyvinvointi, kasvinterveys sekä vesitalous; 3) liikennejärjestelmän toimivuus, liikenneturvallisuus, tie- ja liikenneolot sekä maanteiden pito; 4) yritystoiminnan kestävä kasvu, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta, kansainvälistyminen ja kilpailukyky sekä energiantuotanto; 5) työ- ja koulutusperusteinen maahanmuutto, maahanmuuttajien kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistäminen; 6) luonnon monimuotoisuuden hyvän tilan edistäminen sekä kulttuuriympäristön hoito, vesien ja meren hyvän tilan edistäminen, alueidenkäytön ja ilmastotyön edistäminen, ympäristökasvatus; 7) eräät tässä momentissa tarkoitettuihin tehtäväryhmiin liittyvät Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan ohjelman toimeenpanotehtävät sekä 2 kohdassa mainittuihin eräisiin tehtäväryhmiin liittyvät Euroopan maatalouden tukirahaston ja Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahaston tukien toimeenpanotehtävät sekä delegoidut maksajavirastotehtävät.

1.4.2025

KEHA/18707/2025

Keskitetyt tehtävät

Lapin elinvoimakeskus hoitaisi lakiesityksen 1 §:ssä tarkoitetun toimialueen lisäksi **koko Suomen alueella** (pois lukien Ahvenanmaa) seuraavat elinvoimakeskukselle kuuluvat tehtävät:

- 1) maantien kunnossapitoon liittyvät ja ratalain (110/2007) 89 a §:ssä tarkoitetut esine- ja varallisuusvahinkoja koskevat vahingonkorvausasiat lukuun ottamatta valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetussa laissa (978/2014) tarkoitettuja vahingonkorvausasioita;
- 2) ajoneuvojen siirtämisestä annetussa laissa (1508/2019) tarkoitetut omistajatietojen selvittämistä sekä siirto- ja korvauspäätöksiä koskevat tehtävät maanteille jätettyjen ajoneuvojen osalta;
- 3) tiettyjen Euroopan unionin ja kansallisten maatalouden tukien toimeenpanosta annetun lain 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut tehtävät maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista annetun lain 13 §:ssä tarkoitetun metsämarjojen ja –sienten varastointituen osalta;
- 4) rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkojen ennalta ehkäisemisestä ja korvaamisesta annetun lain 6 §:ssä tarkoitetut maakotkan pesintään perustuvaan tukeen liittyvät tehtävät;
- 5) patoturvallisuuslaissa tarkoitetut patoturvallisuusviranomaisen tehtävät;
- 6) ilmastolain 10 §:ssä tarkoitetun kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelman, 11 §:ssä tarkoitetun keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman maatalouden toimien osalta sekä 12 §:ssä tarkoitetun maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman toimeenpanoon liittyvät valtionavustuslaissa tarkoitetut valtionapuviranomaisen tehtävät sekä toimeenpanoon liittyvät alueelliset koordinointi-, seuranta- ja edistämistehtävät.

Lapin elinvoimakeskus hoitaa 1 §:ssä tarkoitetun toimialueen lisäksi **Pohjois-Suomen elinvoimakeskuksen toimialueella** seuraavat elinvoimakeskukselle kuuluvat tehtävät:

- 1) kalastuslaissa, Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahastosta annetussa laissa, yhteisalue-laissa, vesilaissa, vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetussa laissa ja ympäristönsuojelulaissa säädetty kalatalouteen ja yleisen kalatalousedun valvontaan liittyvät tehtävät;
- 2) maanteiden kunnossapidon ja rakentamisen kilpailuttamista, sopimuskauden aikaa ja takuuaikaa koskevat elinvoimakeskukselle kuuluvat tehtävät lukuun ottamatta 5 §:n 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettuja tehtäviä, liikennejärjestelmästä ja maanteistä annetun lain 37, 42, 47 ja 52 §:ssä tarkoitettujen lupien ja päätösten noudattamisen valvontatehtävät ja lain 101 §:ssä tarkoitetut tienpitoviranomaisen toimenpiteet ja maantien kuntoon, kunnossapitoon ja rakentamiseen liittyvät liikenteen tilapäiseen kieltämiseen tai rajoittamiseen ja tilapäisen kulkutien järjestämiseen liittyvät tienpitoviranomaisen tehtävät, joista säädetään liikennejärjestelmästä ja maanteistä annetun lain 35 ja 36 §:ssä.

Lisäksi Lapin elinvoimakeskus hoitaisi täytäntöönpanotehtäviä koskien sopimusta Suomen Hallituksen, Norjan Hallituksen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton Hallituksen kesken Inarijärven säännöstelemisestä Kaitakosken voimalaitoksen ja padon avulla (SopS 39/1959).

Lapin elinvoimakeskus hoitaa 1 §:ssä tarkoitetun toimialueen lisäksi Pohjois-Suomen elinvoimakeskuksen toimialueella elinvoimakeskuksista sekä kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetut vesitaloustehtävryhmän tehtävät lukuun ottamatta vesihuoltolain mukaisia elinvoimakeskuksen tehtäviä ja lain 2 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaiset yleisen edun valvontatehtävät sille laissa hoidettavaksi säädettyissä vesitalousasioissa sekä valtion vesioikeudellisista luvista ja yksityisoikeudellisista sopimuksista huolehtimisen ja maa- ja metsätalouden vesienhallinnan edistämisen tehtävät.

Valtakunnallisesti keskitettyjä **uusia tehtäviä** (joita Lapin ELY-keskus ei ole aikaisemmin hoitanut) ovat patoturvallisuus ja ilmastolain mukaiset tehtävät.

1.4.2025

KEHA/18707/2025

Pohjois-Suomen alueella hoidettavat uudet tehtävät (joita Lapin ELY-keskus ei ole aikaisemmin hoitanut) vastaavasti ovat **vesitaloustehtäväryhmän** tehtävät lukuun ottamatta vesihuoltolain mukaisia elinvoimakeskuksen tehtäviä ja lain 2 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaiset yleisen edun valvontatehtävät sille laissa hoidettavaksi säädettyissä vesitalousasioissa sekä valtion vesioikeudellisista luvista ja yksityisoikeudellisista sopimuksista huolehtimisen ja maa- ja metsätalouden vesienhallinnan edistämisen tehtävät.

Muutokset liikennesektorin tehtäviin Lapin elinvoimakeskuksessa

Lapin elinvoimakeskuksen toiminta-alue liikennesektorin perustehtävien ja myös keskitettyjen tehtävien osalta säilyy entisellään. Lapista hoidetaan pohjoisen hankinta-alueen tehtävät (hoito ja ylläpito sekä pienet investoinnit) myös Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueelta. Vahingonkorvaus- ja siirtoajoneuvotehtävät hoidetaan koko Manner-Suomen alueelta. Toiminta em. tehtävissä on vakiintunutta.

Ainoa muutos liikennesektorin tehtävissä on joukkoliikennetehtävien siirtyminen liikenne- ja viestintävirasto Traficomiin (1 htv). Muut liikennesektorin tehtävät siirtyvät Lapin elinvoimakeskukseen. Valmiuslaissa määritellyt kuljetuksiin ja logistiikkaan liittyvät tehtävät tässä vaiheessa kuitenkin jäävät elinvoimakeskuksille, mikä tulee korjata uuteen valmiuslakiin kun joukkoliikenneasiantuntijat siirtyvät Traficomiin. Ennen valmiuslain uudistamista esityksen mukainen tilanne edellyttää siirtymäajan menettelyjen käyttöönottamista EVK-Traficom välille.

Uudistuksessa otetaan huomioon valtionhallinnon tuottavuusohjelma ja toimintamenojen sopeuttamistarve, mistä hallitus on erikseen linjannut. ELY-keskuksiin ja KEHA-keskukseen kohdistuu vuonna 2026 yhteensä noin 13,5 milj. euron ja vuosina 2027-2028 noin 20,4 milj. euron säästö/vuosi (6-10 %/vuosi vuoteen 2024 verrattuna). Säästöt jakautunevat htv-määrien suhteessa uusille virastoille. On selvää, että säästöt tulevat vaikuttamaan myös liikennetehtävien hoitamiseen, mm. korvausrekryointimahdollisuuksien vähetessä.

Liikennesektorin toimialaohjaus tapahtuu jatkossakin liikenne- ja viestintäministeriön, Väyläviraston ja Traficomien kautta.

Lapin erityiskysymyksiä

Lapin elinvoimakeskuksen toiminta-alue on maantieteellisesti laaja. Pitkät etäisyydet heijastuvat niin henkilöstön virkamatkoihin ja niistä aiheutuneisiin kustannuksiin kuin myös asiakkaiden asiointimatkoihin. Lapissa tieverkon ollessa harva, alemman tieverkon merkitys on suurempi kuin muualla Suomessa metsätalouden, kaivannaisteollisuuden ja matkailun takia.

Lapin elinvoimakeskuksella on kansainvälisiä tehtäviä erityisesti Norjan ja Ruotsin viranomaisten kanssa yhteisissä liikenneverkko- ja tienpitoasioissa kuin vesistöasioissakin.

Lapin elinvoimakeskuksen alueella sijaitsee saamelaiden kotiseutualue. Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Saamelaiden kotiseutualue muodostuu Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnista sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueesta. Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaan (974/1995) viranomaisilla on neuvotteluvelvoite Saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaiden asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaiden kotiseutu- aluetta. Viranomaisen on toiminnassaan huomioitava myös saamen kielilain (1086/2003) säädökset.

1.4.2025

KEHA/18707/2025

Muuttuneen geopoliittisen tilanteen myötä Lapin strateginen asema on aikaisempaa paremmin tunnistettu. Alueella sijaitsee Länsi-Euroopan laajin Rovajärven ampumaharjoitusalue, jossa eri puolustushaarat voivat harjoitella yhteistoimintaa. Harjoituksia järjestetään taajaan ja harjoitukset ovat NATO-jäsenyyden myötä aikaisempaa suurempia. Sotilaallinen läsnäolo korostunee NATO-jäsenyyden lisäksi myös DCA-sopimuksen myötä tulevaisuudessa. Sotilaallisen liikkuvuuden osalta on tunnistettu liikenneverkon puutteita ja priorisoitu puutteiden poistaminen. Valta- ja kantateiden lisäksi myös tiettyjen alemman tieverkon teiden strateginen merkittävyys korostuu.

Monialaisuus on toteutumassa, poikkihallinnollisuudessa haasteita

Petteri Orpon hallitusohjelma korostaa uudistuksen kehittämisen pääperiaatteen olevan monialaisuuden. Kehittämisessä erityistä huomioita kiinnitetään hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön ja ilmiöläh- töisyyteen. Hallituksen esityksessä sekä Lupa- ja valvontaviraston että elinvoimakeskusten esitetään olevan monialaisia. Virastoihin on sijoitettu tehtäviä useilta eri hallinnonaloilta. Sisäisen organisoitumi- sen järjestäminen rakentuu Lupa- ja valvontavirastossa vastaamaan säädettyjä tehtävänäloja, mikä vahvistaa hallinnonalakohtaisuutta. Elinvoimakeskusten esitetty lainsäädäntö mahdollistaa poikkihal- linnollisuuden toteuttamisen, mutta valtioneuvoston asetusluonnos ja ministeriöiden toimeenpanon ohjaus suuntaa rakennetta ja toimintaa enemmän hallinnonalakohtaisiin rakenteisiin.

Elinvoimakeskukset ovat jatkossa ainoa valtion aluehallintoviranomainen. Valtioneuvoston asetus- luonnoksessa säädettävät erilaiset toimialueet eräissä tehtävissä ja tehtävien keskittämiset aiheutta- vat sen, että elinvoimakeskuksista muodostuu toisistaan erilaisia. Mikäli tehtävien keskittämistä tule- vaisuudessa vielä jatketaan on alueiden kehittämisen kannalta riski, että myös elinvoimakeskusten toiminnot keskitetään keskusvirastoon ja valtion aluehallintoa ei jatkossa enää ole. Laajamittainen keskittäminen myös tekee aluehallinnon rakenteesta ja palveluista asiakkaille, yhteistyökumppaneille ja sidosryhmille vaikeasti hahmotettavan. Lisäksi monimutkaiseksi muodostuva rakenne vaikeuttaa elinvoimakeskusten tehokasta ja vaikuttavaa johtamista.

Varautuminen

Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lainsäädäntöluonnoksen 13 §:ssä säädettäisiin varautumisen alu- eellisen yhteistyön järjestämisestä varautumisen yhteistyöalueilla. Järjestely vastaisi pitkälti nyt vallit- sevaa tilannetta ja Lupa- ja valvontaviraston tehtävät aluehallintoviraston tehtäviä. Ehdotettu malli ei vastaa alueiden tarpeisiin esimerkiksi maakunnallisen yhteistyörakenteiden ylläpidon ja läsnäolon, ti- lannekuvan tuottamisen, ylläpidon ja toimittamisen eikä elinkeinoelämän näkemysten huomioimisen osalta. Lisäksi nykyisen kaltaisen toimintamallin jatkaminen aiheuttaa päällekkäistä toimintaa Lupa- ja valvontaviraston ja muiden toimijoiden, kuten maakunnallisten valmiusfoorumien välillä. Lupa- ja valvontaviraston laajalla Pohjois-Suomen toimialueella on vaikeaa järjestää alueellista varautumista yhteen toimialueeseen nojautuen.

Sisäministeriö ja valtionvarainministeriön laaja selvitys alueellisen varautumisen ja tilannekuvatoimin- nan kehittämistarpeista on määrä valmistua 30.8.2025 mennessä.

Alueellisilla sidosryhmillä on nykyisessä turvallisuustilanteessa paljon odotuksia sille, että valtion alue- hallinto on mukana alueellisessa varautumistoiminnassa mahdollisimman lähellä ao. aluetta mahdolli- simman mutkattoman ja tarvittaessa nopeankin yhteistoiminnan mahdollistamiseksi. Lisäksi on syytä korostaa, että varautumisvelvollisuuden ja poikkeusolojen toimivaltuuksien tulee säilyä sillä toimijalla, joka vastaa ko. toiminnoista myös normaalioloissa ja normaaliolojen häiriötilanteissa. Elinvoimakes- kuksilla on normaaliolojen operatiivisten tehtävien lisäksi myös lukuisia yhteiskunnan toimintakykyä poikkeusoloissa turvaavia erillistehtäviä, joiden toimivaltuudet tulevat valmiuslaista.

1.4.2025

KEHA/18707/2025

Aikataulu

Lainsäädäntöhankkeen tavoitteena on, että lainsäädäntö tulee voimaan ja uudet virastot aloittavat 1.1.2026. Edelleen tavoitteena on, että lain vahvistamisen ja voimaantulon välillä olisi kuusi kuukautta, jonka aikana on tarkoitus viimeistellä uuden lainsäädännön toimeenpanon ja uusien virastojen häiriöttömän käynnistämisen edellyttämät valmistelutoimet. Toimeenpanohankkeiden valmistelussa on tunnistettu useita aikatauluriskejä. Näitä ovat mm. tietohallintoon, henkilöstöhallintoon ja taloushallintoon liittyvien välttämättömien toimenpiteiden valmistuminen. Uusien virastojen lopulliset johdon ja esihenkilöiden rekrytoinnit saadaan toteutettua pahimmillaan vasta käynnistysvuoden aikana tai juuri ennen vuodenvaihdetta. Valmisteluvaiheen tiukasta aikataulusta johtuen osa muutoksesta joudutaan tekemään toiminnan käynnistymisen jälkeen, mikä vie resursseja ns. normaalista toiminnasta.

Tämä asiakirja on hyväksytty viraston sähköisessä asianhallintajärjestelmässä. Asian on esitellyt yksikön päällikkö Olli Mourujärvi ja ratkaissut ylijohtaja Jaakko Ylinampa.

JAKELU

Eduskunta / Liikenne- ja viestintävaliokunta